

ОЦІНКА СТАНУ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

О. Рубай, к. е. н., доцент

ORCID ID: 0000-0001-6103-8422

Львівський національний аграрний університет

© О. Рубай, 2019

<https://doi.org/10.31734/agrarecon2019.01.038>

Рубай О. Оцінка стану фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств

Пошук шляхів покращання фінансової ситуації в сільському господарстві є актуальним і потребує подальших досліджень. Викладено основні результати дослідження проблеми фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств. Обґрунтовано суть і значення фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств як одного з важливих важелів забезпечення ефективної фінансово-господарської діяльності. Показано, що в умовах обмеженості власних фінансових ресурсів, відсутності дієвих механізмів фінансово-кредитного забезпечення, нестабільності державної політики у сфері фінансової підтримки, кризових явищ в економіці та за відсутності на сільськогосподарських підприємствах ефективної системи менеджменту фінансового забезпечення, досі не вдалося досягти вагомих позитивних результатів та кардинально трансформувати джерела фінансування сільськогосподарських підприємств. Визначено, що забезпечення фінансовими ресурсами має на меті гарантування безперервності процесу виробництва продукції, товарів, дієвого впливу на процес розширеного відтворення та покращання ефективності виробництва. Особливу увагу при формуванні достатнього обсягу фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств слід приділяти структурі їхніх джерел. Проаналізовано основні переваги та недоліки використання сільськогосподарськими підприємствами власного і позикового капіталу. Виявлено основні проблемні аспекти фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств Жидачівського району Львівської області та окреслено можливі напрями їхнього усунення в сучасних умовах господарювання. У перспективі доцільно оцінити організацію системи фінансового менеджменту та обґрунтувати взаємодію її складових для забезпечення оптимальної структури джерел фінансування, підвищення ефективності використання фінансових ресурсів сільськогосподарськими підприємствами.

Ключові слова: фінансове забезпечення, фінансові ресурси, капітал, структура капіталу, ефективність.

Rubai O. Assessment of the state of financial support of agricultural enterprises

Finding some ways to improve the financial situation in agriculture is relevant and requires further research. The article presents the main results of research on the search for opportunities to improve the financial support of agricultural enterprises. The essence and significance of financial support of agricultural enterprises as one of the important levers of maintenance of effective financial and economic activity is substantiated. It was investigated that in the conditions of limited own financial resources, lack of effective mechanisms of financial and credit provision, instability of state policy in the field of financial support, crisis phenomena in the economy, and in the absence of an effective system of financial security management at agricultural enterprises, it has not yet been possible to achieve significant positive results and fundamentally transform sources of financing for agricultural enterprises. It is determined that the provision of financial resources is aimed at guaranteeing the continuity of the process of production of products, the effective influence on the process of expanded reproduction and improving the efficiency of production. Particular attention should be paid to the structure of their sources when forming a sufficient amount of financial resources of agricultural enterprises. The main advantages and disadvantages of using own and borrowed capital by agricultural enterprises are analyzed. The main problem aspects of financial provision of agricultural enterprises of Zhydachiv district in Lviv region are revealed and possible directions of their

solution in the modern conditions of management are outlined. In the long term, it is advisable to evaluate the organization of the financial management system and the justification of the interaction of its components to ensure the optimal structure of sources of funding, increase the efficiency of the use of financial resources by agricultural enterprises.

Key words: *financial support, financial resources, capital, capital structure, efficiency.*

Постановка проблеми. В умовах інтеграції України до світового економічного простору сільське господарство є однією з пріоритетних і стратегічно важливих галузей національної економіки. Проте сьогодні більшість сільськогосподарських підприємств гостро відчуває дефіцит у фінансових ресурсах. Основними причинами такого становища стали кризові явища в економіці та відсутність ефективної системи менеджменту фінансового забезпечення. Тому пошук шляхів покращання фінансової ситуації в сільському господарстві є актуальним і потребує подальших досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фінансове забезпечення сільськогосподарських підприємств є темою дослідження провідних вітчизняних учених, серед яких О. Гудзь, Н. Давиденко, М. Дем'яненко, Г. Кірейцев, П. Лайко, П. Стецюк та ін. Зокрема, П. Стецюк та О. Гудзь (2012, с. 73) увагу акцентують на тому, що й нині фінансове забезпечення поточної діяльності та перспективного економічного розвитку сільськогосподарських підприємств залишається найгострішою та найболючішою проблемою. Її негативним наслідком є хронічна збитковість значної частини сільськогосподарських товаровиробників, висока варіативність фінансових результатів їхньої діяльності, низький рівень кредитоспроможності та інвестиційної привабливості підприємств галузі. Дослідник Н. Давиденко (2017, с. 6) вважає, що сучасна практика фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств не відзначається комплексністю й системністю, має низку недоліків, що не дають змоги задовольнити фінансові потреби суб'єктів агропромислового виробництва. Чинна державна фінансова політика щодо регулювання темпів розвитку агропромислового виробництва не забезпечує належного доступу

сільськогосподарських товаровиробників до ринку фінансових ресурсів, формування сприятливого інституційного середовища та вирівнювання умов господарювання. Низка дослідників стверджують, що в умовах обмеженості бюджетних ресурсів особливого значення набуває необхідність активізації механізму державного регулювання економічних процесів, що реалізується методами правового, адміністративного та фінансово-економічного впливу (Синявська, Онисько та Марків, 2018, с. 38). Недосконалість підходів до організації фінансів сільськогосподарських підприємств не дає змоги їм працювати так ефективно, щоб відповідати реальним потребам економічного розвитку суспільства. Усе це актуалізує проблему фінансового забезпечення як важливого чинника їхнього економічного розвитку.

Постановка завдання. Наше завдання полягає в оцінці фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств на основі вивчення теоретичних та оцінки практичних аспектів досліджуваної проблематики.

Методика дослідження та матеріали. Для дослідження стану фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств застосовано системний підхід. У ході дослідження було використано такі методи: абстрактно-логічний – для теоретичних узагальнень та аналізу праць науковців і практиків, формування висновків; монографічний – з метою дослідження позитивних і негативних тенденцій; графічний – наочне зображення результатів дослідження. Основою нашого дослідження слугували фундаментальні праці вітчизняних учених і практиків з питань фінансового забезпечення та зведені річні фінансові звіти сільськогосподарських підприємств Жидачівського району Львівської області.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на накопичений науковий та практичний світовий досвід розвитку фінансових відносин в аграрному секторі, подолання кризових явищ у сільському господарстві можливе при створенні дієздатної системи забезпечення його фінансовими ресурсами. Адже зміни, що відбуваються в аграрній сфері, збіглися в часі з періодом глибокої кризи економіки України. Дефіцит бюджету, інфляція, підвищення кредитних ставок, неплатежі підприємств негативно вплинули на всі сфери агропромислового комплексу. До того ж, сільськогосподарські товаровиробники потрапили в жорсткі лещата цінового диспаритету, втратили канали збуту своєї продукції і придбання матеріально-технічних засобів. На результатах їхнього господарювання негативно позначилася низька купівельна спроможність населення, внаслідок чого порушено оборот фінансових ресурсів сільського господарства за всіма основними напрямками: отримання виручки від реалізації виробленої продукції, залучення в галузь кредитів та інвестицій на комерційних засадах, отримання державної фінансової підтримки (Попов, 2012).

Забезпечення фінансовими ресурсами має на меті гарантування безперервності виробництва продукції, товарів, дієво впливати на процес розширеного відтворення та покращання ефективності. Як зазначають О. Радченко та М. Ланова (2012, с. 69), «формування фінансових ресурсів передбачає процес фінансування – авансування грошовим капіталом для використання в комерційних цілях і фінансове забезпечення, яке полягає у підтримці фінансовими ресурсами безперервності процесу виробництва. Воно є важливою складовою організаційно-економічного механізму».

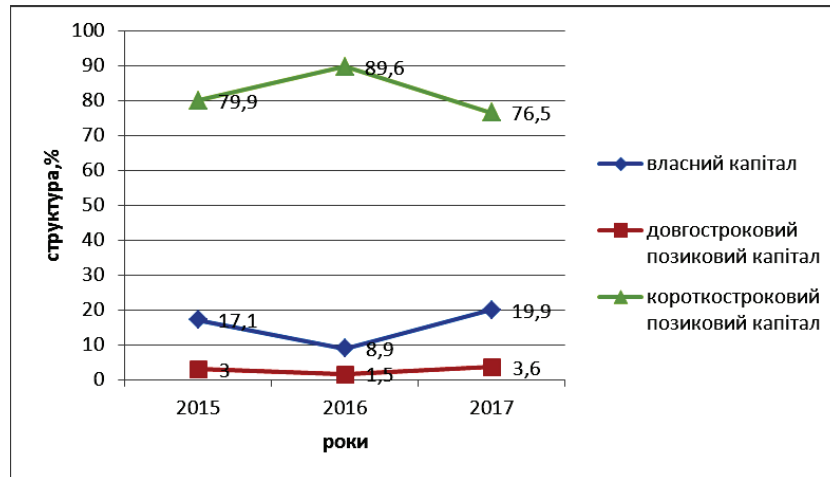
У ході формування достатнього обсягу фінансових ресурсів підприємств особливу увагу слід приділяти структурі їхніх джерел. Як відомо, фінансові засоби формують із власних, залучених і позичених каналів. Висока частка власних джерел має позитивний вплив на фінансову діяльність підприємства. Нарощування в складі капіталу залучених і

позикових ресурсів значно утруднює виробничо-фінансову діяльність товаровиробників, тому що підприємцям слід буде здійснювати додаткові дивідендні виплати за акціями або відсотки за кредитами чи облігаційними позиками. З огляду на це в кожному визначеному випадку слід серйозно підходити до формування структури капіталу, доцільності використання власних, залучених і позичених засобів. Звичайно, фінансове забезпечення сільськогосподарських підприємств лише за рахунок власних джерел зміцнює фінансову стабільність, дає змогу фінансувати ризикові проекти, під які важко залучити кошти інвесторів. Проте господарська діяльність не відбувається без залучення позикових ресурсів. Їхнє використання в обороті підприємства зумовлене, з одного боку, об'єктивною необхідністю, а саме: невідповідністю у часі між надходженнями коштів й витратами, сезонністю виробництва, впровадженням інвестиційних проектів, які потребують значних обсягів капіталовкладень. З іншого боку, за допомогою позикових коштів забезпечується розширення виробничо-господарської діяльності, оновлення технічної бази, використання ефекту фінансового левериджу та ін. (Коваленко та Ремньова, 2008, с. 266). Структура фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств Жидачівського району Львівської області за досліджуваній період свідчить про випереджальне накопичення позикових коштів (рис. 1).

Наведені дані засвідчують негативну тенденцію залучення власних і притриманих до них коштів у сільськогосподарське виробництво, оскільки за питомою вагою у валютному балансі вони відповідно склали у 2015 р. – 17,1 %; 2016 р. – 8,9 %; 2017 р. – 19,9 %.

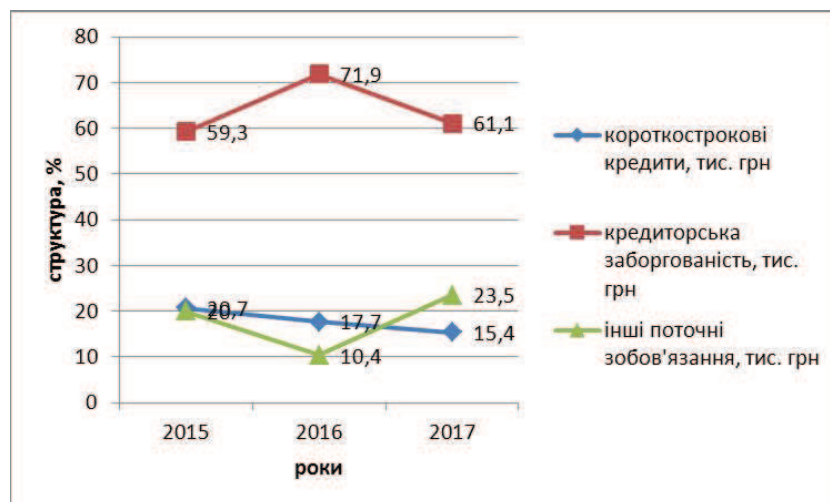
Серед зовнішніх джерел фінансування домінують поточні зобов'язання (рис. 2).

Водночас позикові кошти показують тенденцію до зростання, проте в його основі лежить ріст кредиторської заборгованості, позики банків, як короткострокові, так і довгострокові, суттєвої ролі у фінансовому забезпеченні не відіграють.

*Рис. 1. Динаміка зміни частки фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств Жидачівського району Львівської області.**

* Складено за зведеними річними фінансовими звітами сільськогосподарських підприємств Жидачівського району Львівської області.

*Рис. 2. Структура короткострокових джерел фінансового забезпечення.**

* Складено за зведеними річними фінансовими звітами сільськогосподарських підприємств Жидачівського району Львівської області.

Безоплатним для підприємства вважається використання такого джерела позикового капіталу, як кредиторська заборгованість за заробітною платою, за товари і послуги, за розрахунками з бюджетом, за страхування тощо. Ці елементи позикового капіталу мають бути повернуті підприємством, але поки воно ними володіє до терміну їхнього погашення (а нерідко і за межами цього терміну), то вказаними коштами таке

підприємство розпоряджається на свій розсуд (Кірейцев, 2002, с. 250). Вигідність кредиторської заборгованості підприємства полягає в тому, що заощаджуються кошти на сплату відсотків за кредитними ресурсами банку у разі, коли постачальник вимагає повної або часткової оплати за товар. Проте, з іншого боку, це породжує значні суми заборгованості на балансі та порушення платіжної дисципліни.

Отже, можемо стверджувати, що описана ситуація з фінансовим забезпеченням має негативний характер, оскільки власні фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств не забезпечують їхнього розширеного відтворення, що може призвести до погіршення фінансового стану підприємств, ускладнення взаєморозрахунків між підприємствами та уповільнення тривалості обороту фінансових ресурсів.

Особливістю фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств досліджуваного району є відсутність можливостей використання прибутку як власного джерела фінансового ресурсу, спрямованого на розвиток і розширення виробництва, оскільки упродовж 2016–2017 років кількість прибуткових сільськогосподарських підприємств Жидачівського району скоротилася і зросла кількість збиткових. Основними чинниками, що спричинили таку ситуацію, стало зменшення виробництва валової продукції, інфляція, диспаритет цін між продукцією сільськогосподарських підприємств і промисловою продукцією, споживачами якої вони є, зниження купівельної спроможності населення. Застосування занижених норм амортизації зумовило зменшення можливостей сільськогосподарських підприємств в оновленні основного капіталу.

Встановлення стабільності й сприятливої макроекономічної ситуації в Україні потребує достатнього рівня забезпечення населення продовольством, що в конкурентних умовах світового ринкового середовища неможливо без певних форм державної підтримки сільського господарства, однією з яких є бюджетне фінансування цільових програм.

Державна фінансова допомога підприємствам сільського господарства – вагома складова системи аграрної політики і державного регулювання, що становить собою сукупність організаційно-правових, фінансово-економічних і техніко-технологічних прийомів держави щодо здійснення впливу на розвиток як сільського господарства, так і сільських територій та аграрної сфери загалом. Вона скеровується на створення раціональних умов для забезпечення ефективності розвитку виробництва сільськогосподарської

продукції, темпи, обсяги та пропорції якого окреслюють позитивні зміни забезпечення суспільних потреб і соціального розвитку села.

Надання бюджетних дотацій сільськогосподарським товаровиробникам має цілком відповідати загальним основам бюджетного фінансування, а саме: що стосується отримання максимального ефекту від використання бюджетних коштів, що прогнозує нормування й мінімальні витрати державних коштів відносно одержаного результату. Оскільки, якщо надавати бюджетну підтримку збитковим чи малим підприємствам, то таке спрямування бюджетних коштів не завжди матиме максимальний ефект від їхнього використання, а отже, не відповідатиме повністю принципам бюджетного фінансування. Надання бюджетних коштів фінансово стійким суб'єктам господарювання може мати максимальний економічний ефект від їхнього використання, однак не відповідатиме повною мірою соціально-економічним цілям бюджетної підтримки.

Сільськогосподарські підприємства Жидачівського району отримували державну фінансову допомогу у формі цільового фінансування на розвиток галузей тваринництва і рослинництва, проте її розміри були незначними (рис. 3).

Міжнародна практика засвідчує, що надання державної допомоги на виконання програм соціально-економічного розвитку може здійснюватися в різних формах, зокрема: державних грантів; безоплатних консультацій; різного роду надання гарантій; державних закупівель тощо (Метелиця, 2006, с. 225).

Проблеми й особливості фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств доводять необхідність поєднання фінансових можливостей приватних і суспільних кредитно-фінансових інститутів, використання різноманітних державних програм, а також зміцнення власної ресурсної бази. Це сприятиме підвищенню фінансової стійкості сільськогосподарських виробників і розвитку аграрної галузі України та розширенню дохідної бюджетної бази, особливо місцевих бюджетів (Олійник, 2003, с. 9).

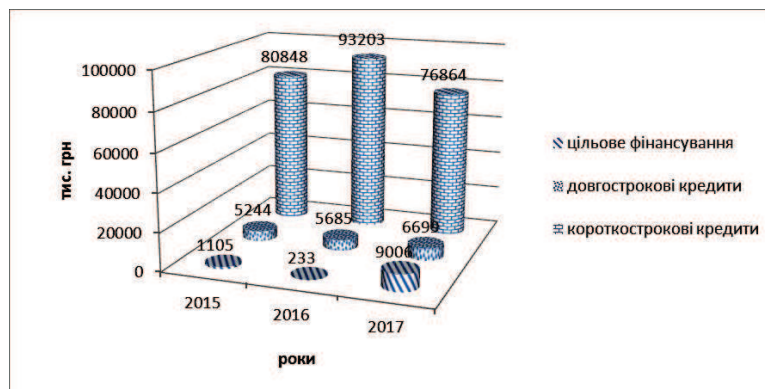

Рис. 3. Обсяги державної фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств Жидачівського району.*

* Складено за зведеними річними фінансовими звітами сільськогосподарських підприємств Жидачівського району Львівської області.

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків. Результати проведеного дослідження показали, що успішне функціонування сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах господарювання безпосередньо залежить від організації їхнього фінансового забезпечення, сучасних форм і напрямів залучення фінансових ресурсів у виробництво, державної фінансової підтримки, а також ефективного управління фінансовим забезпеченням сільськогосподарського

підприємства, яке полягає у підтриманні достатнього рівня й структури його активів із формуванням обсягів та структури джерел фінансування цих активів.

Подальші наукові дослідження спрямовуватимуться на вивчення організації фінансового менеджменту та обґрунтування взаємодії його складових для забезпечення оптимальної структури джерел фінансування, підвищення ефективності використання фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Давиденко, Н. М., 2017. *Фінансове забезпечення аграрного сектору: вітчизняний та зарубіжний досвід*. Київ: НУБіП України.
- Кірейцев, Г. Г., 2002. *Фінансовий менеджмент*. Київ: КНЕУ.
- Коваленко, Л. О. та Ремньова, Л. М., 2008. *Фінансовий менеджмент*. Київ: Знання.
- Метелиця, В. М., 2006. Бюджетне фінансування сільського господарства (до набрання чинності П(С)БО 30 «Біологічні активи»). *Фінанси та статистика*, 3 (37), с. 225–231.
- Олійник, Д. С., 2003. *Фінансове забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва*: автореф. дис. кандидата економічних наук. Київ.
- Попов, В. М., 2012. *Сучасні особливості фінансового забезпечення сільського господарства*. [online] Доступно: [http://kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat_20_1/27.pdf](http://kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat_20_1/27.pdf) [Дата звернення 15 березня 2019].
- Радченко, О. Д. та Ланова, М. І., 2012. Бюджетна підтримка формування фінансових ресурсів переробних підприємств АПК. *Економіка АПК*, 7, с. 69–75.
- Синявська, Л., Онисько, С. та Марків, Г., 2018. Становлення та перспективи функціонування прямого оподаткування сільськогосподарських підприємств. *Аграрна економіка*, 11 (1–2), с. 37–44.
- Стецюк, П. А. та Гудзь, Є. О., 2012. Фінансові проблеми розвитку аграрного виробництва. *Економіка АПК*, 4, с. 73–78.

Стаття надійшла 22.03.2019.

